

4. Davenport T.H. Working Knowledge. How Organizations Manage What They Know / T.H. Davenport, I. Prusak. – Harvard Business School Press. – Boston, 1997. – S. 67.
5. Sveiby K.E. The New Organizational Wealth, Managing and Measuring Knowledge-based Assets / K.E. Sveiby // Berett-Koehler. – San-Francisco, 1997. – S. 45.
6. Bradley K. Intellectual Capital and the New Wealth of Nations / K. Bradley // Lesson in Royal Society of Arts. – London, 21.10.1996.
7. Edvinsson L. Developing Intellectual Capital at Skandia / L. Edvinsson, M. Malone. – Long Range Planning, 1997. – No 3.
8. Pfeffer J. Knowledge and Activity / J. Pfeffer, R. Sutton // California Maganement Review, 2002. – No 41.
9. Вакульчик О.М. Структура інтелектуального капіталу підприємства в умовах розвитку постіндустріальної економіки / О.М. Вакульчик, Г.Л. Ступнікер // Вісник Харківського соціально-економічного інституту. – 2008. – № 5. – С. 2-7.

Старик Р.Я. Методические аспекты оценки уровня интеллектуального капитала предприятия

Уточнена сущность понятия "интеллектуальный капитал", который формируется на предприятии за счет наличия у него конкурентных преимуществ, обусловленных человеческой, технологической и рыночной составляющими частями этого капитала. Предложена модель экономической диагностики интеллектуального капитала предприятия.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, интеллектуальные ресурсы, рыночный капитал, человеческий капитал, технологический капитал, экономическая диагностика.

Staryk R.Ya. Methodical aspects of estimation of level of intellectual capital of enterprise

The article specifies the notion of "the intellectual assets" which are formed on the basis of the present competitive advantages, caused by human, technological and market components of the assets of the enterprise. The economic diagnostics of the intellectual assets of the enterprise pattern has been suggested.

Keywords: intellectual assets, intellectual resources, market resources, human capital assets, technological assets, economic diagnostics.

УДК 338.24

Доц. М.Р. Тимошук, канд. екон. наук – Львівський ІБС
УБС НБУ, м. Київ

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ З УРАХУВАННЯМ ВАГОМОСТІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ

Розглянуто методологічні засади оцінювання потенціалу розвитку підприємства. На основі здійсненого аналізу запропоновано нові підходи до розроблення методів оцінювання потенціалу розвитку підприємства. Рекомендовано до використання багатофакторну авторегресивну модель для розрахунку прогнозних значень критеріальних показників. Розроблено узагальнену схему послідовності оцінювання потенціалу розвитку підприємства.

Ключові слова: потенціал, потенціал розвитку підприємства, методи оцінювання потенціалу розвитку, МП-метод, ПМ-метод.

Постановка проблеми. В умовах трансформації національної економіки ефективність управління стає однією з основних умов забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств і підвищення рівня розвитку економіки України. Практика функціонування організацій та підприємств поро-

джує зміни наявних поглядів на процеси економічного оцінювання потенціалу і планування їх соціально-економічного розвитку та зумовлює необхідність адекватних змін у методології сучасного менеджменту, що і доводить актуальність наукових досліджень у цьому напрямі.

Можна стверджувати про те, що застосування сучасних методів оцінювання можливостей розвитку підприємств дає змогу підвищувати їх конкурентоспроможність завдяки зростанню обґрунтованості й оперативності прийняття управлінських рішень. Однак системний характер планових завдань навіть у разі використання сучасних інформаційних технологій може, навпаки, сповільнювати роботу менеджерів та погіршувати якість управління підприємством. При цьому значний вплив на якість управлінських рішень насамперед мають глибина і комплексність розроблення методології оцінювання потенціалу та планування соціально-економічного розвитку підприємств з урахуванням можливих змін зовнішнього і внутрішнього середовищ.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми стратегічного управління розвитку суб'єктів господарювання активно досліджувалися і достатньо повно описано у працях таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як: Б. Андрушків, І. Ансофф, Н. Афанасьєв, Б. Гаврилишин, В. Гєєць, В. Герасимчук, М. Кизим, О. Кузьмін, Е. Лібанова, Л. Мельник, Г. Мінцберг, А. Наливайко, С. Оборська, Є. Панченко, В. Пономаренко, Ж. Поплавська, М. Портер, А. Старостіна, О. Тридід, З. Шершньова. Вони дослідили умови і закономірності соціально-економічного розвитку, висвітлили особливості перебігу цих процесів в економічних системах різних типів, набули значного досвіду і розробили методи оцінювання ефективності та ризиків соціально-економічного розвитку підприємств у глобальній економічній системі.

Водночас, теоретичні засади оцінювання потенціалу розвитку підприємств залишаються недостатньо опрацьованими, попри прискіпливу увагу до цієї проблеми низки науковців: О. Балацького, А. Воронкової, І. Джайна, Ю. Дорошенка, О. Олексюка, Є. Попова, Є. Лапіна, І. Репіної, О. Федоніна, Р. Фещура та інших. Зокрема, дискусійним залишається саме поняття потенціалу соціально-економічного розвитку підприємств, через що наявні методики його оцінювання не знайшли належного практичного застосування.

Щоб оцінити потенціал соціально-економічного розвитку як сукупності незадіяних на певний момент часу ресурсів та можливостей суб'єктів господарювання, необхідно дослідити сутність і напрями соціально-економічного розвитку підприємств унаслідок змін зовнішнього і внутрішнього середовищ. Актуальним і важливим є завдання створення концепції оцінювання потенціалу розвитку підприємств для визначення доцільності та результативності змін, які впроваджуються у межах трансформації підприємств.

Об'єктивна необхідність подальшого розвитку теоретичних та методико-прикладних основ планування соціально-економічного розвитку підприємств та дослідження його ролі в забезпеченні стійкого розвитку суб'єктів господарювання зумовили актуальність дослідження.

Метою даного дослідження є розроблення практичних рекомендацій щодо оцінювання потенціалу соціально-економічного розвитку підприємств на підставі аналізу результатів теоретичних та методичних досліджень і публі-

кацій. Ми пропонуємо методи оцінювання потенціалу соціально-економічного розвитку підприємств з урахуванням мети розвитку і факторів впливу на його значення – відносно сталих параметрів і змінних характеристик.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація стратегії соціально-економічного розвитку підприємства залежить від потенціалу суб'єкта господарювання, а її розроблення є ітераційним процесом формування розподіленої в часі системи цілей і напрямів розвитку підприємства з урахуванням наявних і можливих до залучення ресурсів. Така стратегія підприємства базується на дослідженні тенденцій зміни кон'юнктури ринку і конкурентного середовища, формуванні ефективної товарної політики, раціональному розподілі обмежених ресурсів між видами і напрямками діяльності.

Розроблення стратегічних цілей і планів соціально-економічного розвитку машинобудівних підприємств спирається на результати оцінювання потенціалу їхнього розвитку [1, 2]. У загальному розумінні, потенціал – це можливості, які за визначених умов внаслідок практичної діяльності людей можна реалізувати в певному напрямі [3]. Потенціал безпосередньо пов'язаний із видом діяльності і поставленою метою, яка відображається за допомогою сукупності критеріальних (цільових) показників. До переліку основних зовнішніх і внутрішніх факторів впливу, які визначають рівень потенціалу, доцільно віднести: вид діяльності підприємства, стан зовнішнього середовища, мету діяльності, продукцію, ресурси, процеси і нематеріальні активи [4]. За матеріалами дослідження таких підприємств, як: ВАТ "Дрогобицький завод автомобільних кранів", ВАТ "Луцький автомобільний завод", ВАТ "Дрогобицький долотний завод", ВАТ "Калуський машинобудівний завод", встановлено, що для підприємств машинобудування вид діяльності на коротко- чи середньотермінову перспективу можна вважати сталою характеристикою, а стан зовнішнього середовища – умовно сталою. Усі інші фактори є змінними і регульованими (рис. 1).

Рис. 1. Характеристики, які впливають на рівень потенціалу підприємства [5]

Потенціал соціально-економічного розвитку підприємств пропонуємо тлумачити як можливість досягнення встановленої мети в умовах відносної сталості зовнішнього середовища і сталості виду діяльності з урахуванням тенденцій зміни внутрішніх параметрів.

Ми встановили, що методи оцінювання економічного, виробничого, організаційного, інвестиційно-інноваційного, управлінського та інших видів потенціалу потребують істотної модифікації з урахуванням особливостей підприємств машинобудування. Ці методи (витратні, мультиплікаторів порівнян-

ня, капіталізації доходу, дисконтування грошових доходів тощо) є істотно трудомісткими і потребують залучення вторинної інформації.

З огляду на складність, динамічність і комплексність процесів виробництва та збуту продукції, методи оцінювання потенціалу повинні спиратися на економіко-статистичні моделі, які будуються за такими загальними принципами, як системність, безперервність, варіантність, адекватність і оптимальність. Також пропонуємо дотримуватися принципу доступності, що забезпечить простоту розрахункових алгоритмів і прозорість економічної концепції. Аналіз чинних методів засвідчив, що оцінювання потенціалу підприємства охоплює такі етапи: формування групи оцінювальних показників, прогнозування їхніх значень, розрахунок інтегральної кількісної оцінки і перетворення її до якісного значення (рис. 2). При цьому мета розвитку підприємства не виокремлюється, тобто не відображається зв'язок між метою (сукупністю цільових показників) і обмеженнями на функціонування підприємства (сукупністю факторних ознак) [6].

Рис. 2. Традиційний метод оцінювання потенціалу підприємства [7]

Потенціал підприємства в такому разі оцінюють за допомогою функції U

$$U = \alpha_p \cdot P + \alpha_x \cdot X + \alpha_y \cdot Y + \alpha_z \cdot Z, \quad (1)$$

де: $\alpha_p, \alpha_x, \alpha_y, \alpha_z$ – коефіцієнти вагомості; p, x, y, z – оцінки факторів впливу на потенціал (продукції, ресурсів, операційної діяльності, нематеріальних активів).

Як видно з досліджень, ефективним способом встановлення числових значень коефіцієнтів вагомості може слугувати поєднувальний аналіз, розрахунки за яким дали змогу встановити, що для низки підприємств (ВАТ "Коломийський завод КРП", ВАТ "Промприлад", ВАТ "Стрийський завод КПО"; ВАТ "Дрогобицький завод автомобільних кранів") найбільшу відносну вагомість має фактор "продукція".

В основу розроблених методів оцінювання потенціалу покладено концепції перетворення соціально-економічних індикаторів, які описують мету розвитку підприємства, у систему факторних оцінок (МП-метод: Мета → Показники) або зворотне перетворення факторних ознак у соціально-економічні індикатори цільової групи (ПМ-метод: Показники → Мета) (рис. 3; 4).

За МП-методом рівень потенціалу соціально-економічного розвитку машинобудівного підприємства встановлюють шляхом зіставлення еталонних значень факторних ознак (V^*) з їх відповідними прогнозними значеннями (V^1).

Еталонні значення факторних оцінок потенціалу (V_i^*) залежать від еталонних значень критеріальних показників (W_j^*) і для їх визначення доцільно скористатися експертними методами або такими багатфакторними регресійними моделями:

$$V_i^* = \beta_0 + \beta_1 B^* + \beta_2 C^* + \beta_3 D^* + \beta_4 A^* + \beta_5 t + e, \quad (2)$$

де: V_i^* – оцінка потенціалу; B^*, C^*, D^*, A^* – еталонні значення показників цільових груп; t – фактор часу; $\beta_0 \div \beta_5$ – параметри моделі; e – випадкова величина.

Рис. 3. Послідовність оцінювання потенціалу соціально-економічного розвитку машинобудівних підприємств за МП-методом

Прогнозування значень факторних оцінок здійснюють на підставі відповідних рядів динаміки за методами ковзної середньої, екстраполявання, експертного оцінювання, за регресійними моделями тощо.

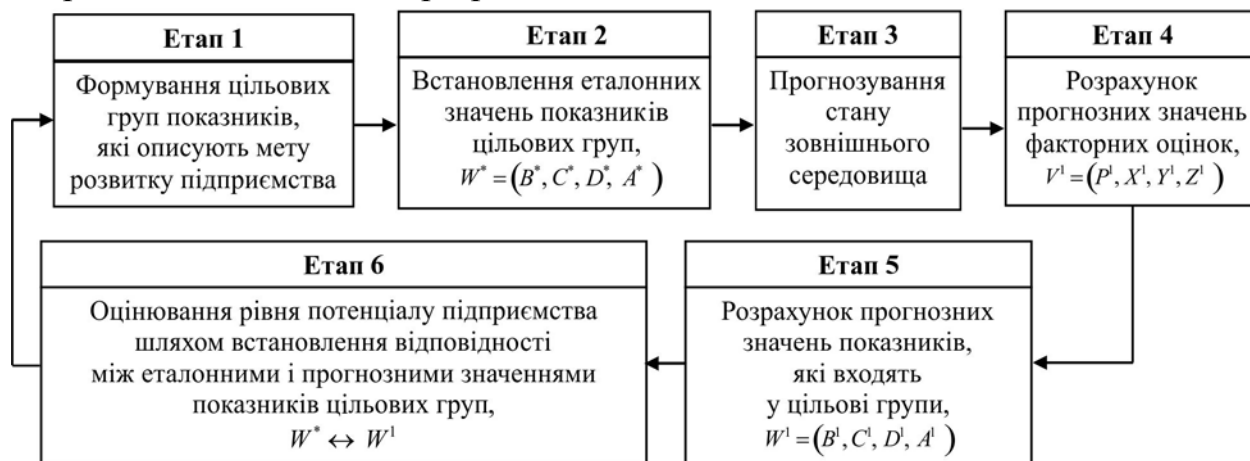

Рис. 4. Послідовність оцінювання потенціалу соціально-економічного розвитку машинобудівних підприємств за ПМ-методом

Оцінювання потенціалу за ПМ-методом зводиться до порівняння прогнозних значень показників цільової групи (W_j^1), які відповідають прогнозним значенням факторних ознак (V_i^1), і еталонних значень (W_j^*), які впливають із мети розвитку підприємства. Для розрахунку прогнозних значень критеріальних показників рекомендують використовувати багатфакторні авторегресивні моделі, які містять запізнені на один часовий проміжок значення критеріальних показників ($B_{t-1}^0, C_{t-1}^0, D_{t-1}^0, A_{t-1}^0$), а також значення факторних ознак потенціалу (P_t, X_t, Y_t, Z_t):

$$B_t^1 = \alpha_0 + \alpha_1 \cdot B_{t-1}^0 + \alpha_2 \cdot P_t + \alpha_3 \cdot X_t + \alpha_4 \cdot Y_t + \alpha_5 \cdot Z_t + e_t, \quad (3)$$

$$C_t^1 = \alpha_0 + \alpha_1 \cdot C_{t-1}^0 + \alpha_2 \cdot P_t + \alpha_3 \cdot X_t + \alpha_4 \cdot Y_t + \alpha_5 \cdot Z_t + e_t, \quad (4)$$

$$D_t^1 = \alpha_0 + \alpha_1 \cdot D_{t-1}^0 + \alpha_2 \cdot P_t + \alpha_3 \cdot X_t + \alpha_4 \cdot Y_t + \alpha_5 \cdot Z_t + e_t, \quad (5)$$

$$A_t^1 = \alpha_0 + \alpha_1 \cdot A_{t-1}^0 + \alpha_2 \cdot P_t + \alpha_3 \cdot X_t + \alpha_4 \cdot Y_t + \alpha_5 \cdot Z_t + e_t, \quad (6)$$

де: $\alpha_0 \div \alpha_5$ – параметри моделі; e_t – випадкова величина.

Вибір авторегресивних моделей пояснюють необхідністю врахування досягнутих за попередній проміжок часу рівнів цільових показників як бази порівняння [8].

Необхідно зазначити, що ПМ-методика має універсальний характер і її можна використовувати як за кількісних, так і якісних значеннях оцінок критеріальних показників. Натомість МП-методику доцільно застосовувати у випадку наявності лише кількісних значень критеріальних показників [9].

На підставі виконаних досліджень ми запропонували узагальнену схему послідовності оцінювання потенціалу розвитку підприємства, в якій відображені найістотніші етапи процесу оцінювання потенціалу, що дає змогу встановити обґрунтовану кількісну оцінку потенціалу розвитку підприємства на фіксований момент часу, виявити та оцінити вплив основних факторів на рівень потенціалу підприємства (рис. 5).

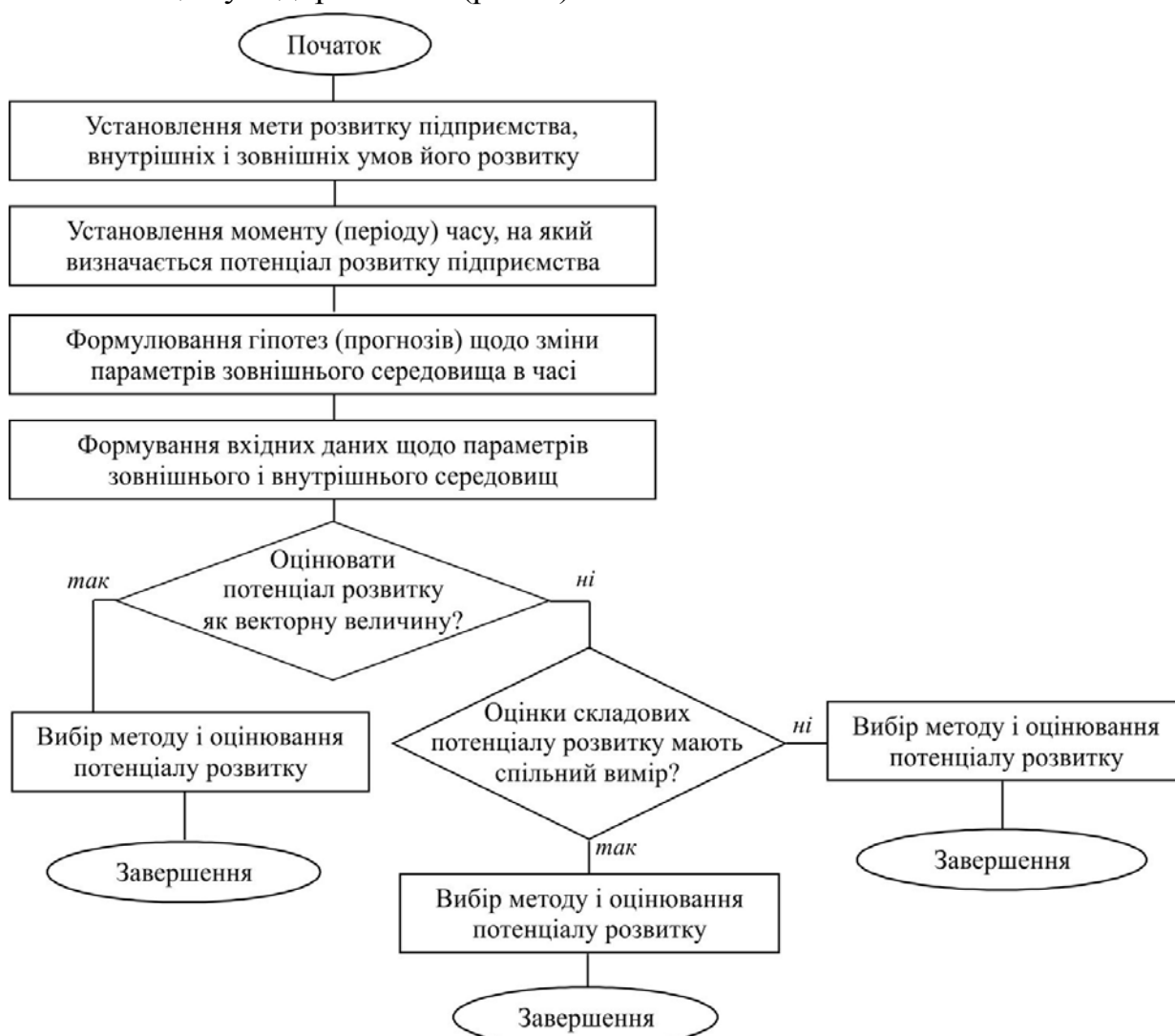

Рис. 5. Узагальнена послідовність оцінювання потенціалу соціально-економічного розвитку підприємств

Узагальнюючи розроблені методи (МП та ПМ), можна стверджувати, що вони базуються на ресурсно-процесному підході до оцінювання потенціалу розвитку підприємства і спираються на факторні оцінки потенціалів ресурсів, продукції, процесів та нематеріальних активів як мінімального набору складових потенціалу розвитку машинобудівного підприємства. Для підприємств машинобудування зі значною номенклатурою продукції, яка динамічно оновлюється, пропонуємо використовувати структурно-функціональний підхід, в основу якого покладено оцінки управлінського, виробничого, збутового, інноваційно-інвестиційного і системного потенціалів підприємств.

Висновки. Оскільки управління підприємством має цілеспрямований характер, то формування цілей розглядають як процес встановлення параметрів очікуваного найбільш прийнятнього стану підприємства на фіксований момент часу в процесі його розвитку. Цілі мають загальний характер і слугують допоміжними засобами управління. Вибір системи цілей, їх упорядкування щодо послідовності впровадження в часі, обґрунтування реальності та актуальності є основними завданнями менеджменту. Сформована мета має відповідати вимогам конкретності, визначеності в часі та реалістичності, а також відображатися через систему цільових показників.

Відповідно до цього, концептуальним завданням щодо можливостей оцінювання потенціалу розвитку підприємств є встановлення закономірностей зміни параметрів внутрішнього і зовнішнього середовищ, а також встановлення системи критеріальних показників, за допомогою яких описують мету.

Подальшим методологічним завданням можна вважати формування системи оцінювання вірогідності прогнозних розрахунків рівня потенціалу підприємств.

Література

1. **Афанасьев Н.В.** Управление развитием предприятия : монография / Н.В. Афанасьев, В.Д. Рогожин, В.И. Рудыка. – Харьков : Изд. дом "ИНЖЭК", 2003. – 184 с.
2. **Раєвська О.В.** Управління розвитком підприємства: методологія, механізм, моделі : монографія / О.В. Раєвська. – Харків : ВД "ИНЖЕК", 2006. – 496 с.
3. **Федонін О.С.** Потенціал підприємства: формування та оцінка / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексик. – К. : Вид-во КНЕУ, 2003. – 316 с.
4. **Тимошук М.Р.** Індикативне планування на макrorівні / М.Р. Тимошук // Регіональна економіка. – 2004. – № 1(31). – С. 210-217.
5. **Тимошук М.Р.** Оцінювання потенціалу розвитку підприємства / М.Р. Тимошук, Р.В. Фещур // Вісник Державного університету "Львівська політехніка". – Сер.: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2003. – № 494. – С. 153-160.
6. **Андрушків Б.М.** Збалансованість системи показників у формуванні стратегії розвитку організацій, підприємств – як метод стабілізації економіки України / Б.М. Андрушків, Н.Б. Кирич // Схід. – 2007. – № 3. – С. 101-103.
7. **Фатхутдинов Р.А.** Разработка управленческого решения / Р.А. Фатхутдинов. – М. : ЗАО "Бизнес-школа" Интел-Синтез", 1998. – 272 с.
8. **Тимошук М.Р.** Симулятивна модель планування соціально-економічного розвитку підприємства / М.Р. Тимошук, Р.В. Фещур, Н.Р. Яворська // Статистична оцінка соціально-економічного розвитку : зб. наук. праць. – Хмельницький, 2007. – С. 42-46.
9. **Кузьмін О.Є.** Методи оцінювання потенціалу розвитку підприємства / О.Є. Кузьмін, М.Р. Тимошук, Р.В. Фещур // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – У 5-ти т. – Дніпропетровськ, 2005. – Вип. 207, т. II. – С. 374-384.

Тимошук М.Р. Методы оценки потенциала развития предприятий с учетом весомости финансово-экономических факторов

Рассмотрены методологические основы оценки потенциала развития предприятия. На основании проведенного анализа предложены новые подходы к разработке методов оценки потенциала развития предприятия. Рекомендована к использованию многофакторная авторегрессивная модель расчета прогнозных значений критериальных показателей. Разработана обобщенная схема последовательности оценки потенциала развития предприятия.

Ключевые слова: потенциал, потенциал развития предприятия, методы оценки потенциала развития, ЦП-метод, ПЦ-метод.

Tymoshchuk M.R. Methods of evaluating enterprise development potential taking into consideration the important of financial-economic factors

The methodological principles of capacity development evaluation were considered. On the basis of the analysis, new approaches to development of methods for evaluating capacity development were proposed. Multifactor autoregressive model for calculation of predictive values of criterion indicators were recommended. A generalized scheme of the sequence of evaluation capacity development was developed.

Keywords: capacity, potential business development, methods of evaluation capacity development, MP-method, PM-method.

УДК 339.178.3 Ст. викл. І.В. Фарінович – НУ "Львівська політехніка"

ФАКТОРИНГ ЯК МЕХАНІЗМ ПРИШВИДШЕННЯ ОБІГОВОСТІ ОБІГОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВ

Висвітлено сутність факторингу як механізму пришвидшення обіговості обігових коштів підприємств. Виявлено основні вади в структурі обігових активів підприємств за видами економічної діяльності. Розглянуто умови надання факторингових послуг банківськими установами та факторинговими компаніями.

Ключові слова: обігові кошти, дебіторська заборгованість, факторинг.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У ринкових умовах господарювання важливим є забезпечення підприємства обіговими коштами. Безперервність процесу виробничої та комерційної діяльності потребує постійного інвестування коштів у елементи обігових активів для здійснення розширеного відтворення. Відсутність чи надлишок коштів призводить до розбалансування руху матеріальних і фінансових ресурсів, недофінансування господарської діяльності, зменшення прибутку та до фінансових ускладнень на підприємствах.

На сьогодні проблема забезпечення підприємств обіговими коштами є першочерговою, враховуючи їх визначальну роль у процесі виробничого чи торгового циклів. Про структурні та динамічні зміни в обігових активах за видами економічної діяльності свідчать статистичні дані по Україні (табл. 1).

На основі аналізу спостерігаємо, що в 2009 р. темпи приросту дебіторської заборгованості перевищують темпи приросту обігових активів на 4,5 %, а в 2010 р. темпи приросту дебіторської заборгованості, порівняно з 2009 р., зменшились на 15,7 %, тоді як обігових активів – на 21,2 %. Значне зростання дебіторської заборгованості свідчить про неналагоджену систему розрахунків між суб'єктами господарювання, що в майбутньому може приз-